

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA PAREMIYALARNING STRUKTUR- SEMANTIK TAHLILI

Rasulova Mubina Sherzodbek qizi

*Andijon Chet Tillari Instituti Qiyosiy tilshunoslik lingvistik
tarjimashunoslik yo'nalishi magistranti*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi paremiyalarning struktur va semantik xususiyatlari qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Paremiyalar tilning barqaror birliklari sifatida xalqning madaniyati, mentaliteti va dunyoqarashini aks ettiradi. Tadqiqot davomida paremiyalarning grammatik tuzilishi, semantik mazmuni, obrazlilik xususiyatlari hamda ikki til o'rtasidagi o'xshash va farqli jihatlar aniqlanadi.*

Kalit so'zlar: *paremiya, maqol, matal, struktur tahlil, qiyosiy tilshunoslik, lingvokulturologiya.*

KIRISH

Zamonaviy tilshunoslikda barqaror birikmalar, xususan, paremiyalarni o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Paremiyalar xalqning asrlar davomida shakllangan tajribasi, axloqiy qadriyatlari va hayotga munosabatini mujassamlashtiradi. Ingliz va o'zbek tillaridagi paremiyalarni struktur-semantik jihatdan qiyosiy o'rganish ikki xalq madaniyati va tafakkuridagi umumiylik hamda farqlarni aniqlash imkonini beradi. Mazkur maqolaning maqsadi ingliz va o'zbek paremiyalarining struktur va semantik xususiyatlarini tahlil qilish hamda ularning lingvokulturologik ahamiyatini yoritishdan iborat. Paremiya– bu xalq og'zaki ijodiga mansub bo'lgan maqol, matal, hikmatli so'z, naql kabi qisqa va lo'nda iboralarini o'z ichiga oluvchi tushuncha. Ingliz tilida paremiyalar quyidagi shakllarda uchraydi: proverbs(maqollar), sayings(hikmatli iboralar), idiomatic expressions(ba'zan paremiya sifatida qaraladi). O'zbek tilida esa paremiyalar juda boy bo'lib, ular maqollar, matal va hikmatlar, naql va iboralar ko'rinishida uchraydi.

Paremiyalarning struktur xususiyatlari

1.1 Grammatik tuzilishi

Ingliz va o'zbek tillaridagi paremiyalar ko'pincha sodda yoki qo'shma gap shaklida uchraydi. Ingliz paremiyalarida qisqalik va ixchamlik ustun bo'lib, ko'pincha o'git va tajribaga asoslanadi. Ularda metafora va ramziy ma'no ko'p ishlatiladi.

Masalan:

- "Actions speak louder than words" (so'zdan ko'ra amal muhim)
- "No pain, no gain" – elliptik konstruksiya

Har ikkala paremiya struktur jihatdan ixcham bo'lib, sabab-natija munosabatini ifodalaydi.

O'zbek tilidagi paremiyalar esa milliy mentalitetni aks ettiradi va ularda axloq, mehnat, vatan, oila, do'stlik mavzulari ko'p. Ba'zan qofiyali va obrazli bo'lishi mumkin. Misollar:

- ☐ "Mehnat qilgan – to'yadi"
- ☐ "Yetti o'lchab, bir kes"
- ☐ "Til – dil kaliti"

1.2 Sintaktik modellar

Paremiyalar quyidagi sintaktik modellar asosida quriladi:

☐ Shartli gaplar (If you don't work, you won't eat– mehnat qilmasang, non yemaysan)

- ☐ Buyruq va nasihat mazmunidagi gaplar
- ☐ Qiyosiy konstruksiyalar

Bu jihat ikki tilda ham deyarli o'xshash bo'lib, paremiyalarning didaktik vazifasini kuchaytiradi.

Paremiyalarning semantik xususiyatlari

2.1 Ko'chma ma'no va obrazlilik

Paremiyalarning asosiy semantik belgilaridan biri – ko'chma ma'nodir. Ular ko'pincha metafora va ramzlar orqali ifodalanadi.

Masalan:

- ☐ "The early bird catches the worm"
- ☐ "Erta turgan odamning rizqi mo'l"

Bu misollarda erta turish mehnatsevarlik va intiluvchanlik ramzi sifatida talqin qilinadi.

2.2 Baholovchanlik va pand-nasihat

Paremiyalar ijobiy yoki salbiy baho berish orqali axloqiy mezonlarni belgilaydi. O'zbek paremiyalarida pand-nasihat ohangi kuchli bo'lsa, ingliz paremiyalarida pragmatik va amaliy mazmun ko'proq uchraydi.

Masalan:

- ☐ "Time is money"
- ☐ "Vaqt – bebaho ne'mat"

Ingliz va o'zbek paremiyalarining qiyosiy tahlili

3.1 Ma'nodosh paremiyalar

Ba'zi paremiyalar ikki tilda ham deyarli bir xil ma'noni ifodalaydi:

- "Better late than never"
- "Hech bo'lmagandan kech bo'lsa ham yaxshi"
- "Honesty is the best policy"
- "Halollik – eng yaxshi yo'l"

3.2 Qisman mos keluvchi paremiyalar

Ayrim hollarda ma'no o'xshash bo'lsa-da, obrazlar turlicha bo'ladi:

□ "Don't count your chickens before they hatch"

□ "Tug'ilmagan buzoqning terisini bo'lma" yoki "ish bitmasdan xulosa qilma"

Bu holat milliy madaniyat va hayot tarzidagi farqlar bilan izohlanadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ingliz va o'zbek tillaridagi paremiyalar struktur jihatdan ixcham va barqaror bo'lib, semantik jihatdan chuqur ma'noga ega. Ular xalqning madaniy qadriyatlari va mentalitetini aks ettiradi. Qiyosiy tahlil ikki til o'rtasidagi umumiyliklar bilan bir qatorda, milliy o'ziga xosliklarni ham aniqlash imkonini berdi. Mazkur tadqiqot natijalari paremiologiya, tarjima nazariyasi va lingvokulturologiya sohalarida muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Kuniyazov A. Paremiologiya asoslari. – Toshkent, 2018.
2. Mieder W. Proverbs: A Handbook. – London, 2004.
3. Rahmatullayev Sh. O'zbek frazeologiyasi. – Toshkent, 2000.